

виконання своїх обов'язків і передбачити наслідки власних дій. Проте, від простої здібності усвідомлювати відповідальність до її перетворення у стійку якість особистості досить далеко. Тому, основним завданням системи виховання повинно бути виховання усвідомленої задалегідь і добровільно прийнятої відповідальності.

Аналіз категорія відповідальності був би не повним без аналізу підходів до цієї проблеми зарубіжних авторів (Л.Берковіч, Ж.Піаже, А.Блазі). Окремі зарубіжні дослідники торкаються і особистісної сторони поняття відповідальності. Так, А.Блазі розглядає відповідальність як головну моральну інстанцію у розвитку уявлення про "Я". Остання проходить певні стадії та кризові періоди у розвитку. Такий погляд Н.Славіна на відповідальність пов'язаний з концепціями "Я – системи". Багато дослідників зазначають, що сформованість внутрішньої відповідальності є головним критерієм оцінки рівня моральної зрілості особистості в цілому. На їхню думку, для досягнення цього рівня насамперед треба відмовитися від буквальної інтерпретації правил та вимог. Діти мають розглядати правила і вимоги з точки зору усвідомлення цінностей, а не зовнішнього результату здійснюваних дій. При цьому підкреслюється, що особистість має відчувати перш за все відповідальність за вчинок, виходячи з усвідомлення його цілей та наслідків для оточуючих, а не з непорушності правила (М.В.Савчин, 1994).

У сфері фізичної культури відповідальність, як одна з провідних характеристик самоусвідомлення та самоконтролю особистості, визначає ставлення підлітка до занять фізичною вправами, свого фізичного стану та власного здоров'я. Іншими словами, старшокласники повинні бути готові довічно нести відповідальність за свій фізичний стан.

Ця проблема не має ще достатнього теоретико-методичного обґрунтування. Тому, завдання глибокого та всебічного наукового дослідження відповідальності за свій фізичний стан є, на наш погляд, актуальним.

За вченням С.А.Душаніна, 1980; Г.Л.Апанасенка, 1981 фізичний стан є сукупністю взаємопов'язаних ознак і в першу чергу таких факторів, як фізична працездатність, функціональний стан органів та систем, стать, вік, фізичний розвиток, фізична підготовленість. Лише на основі визначення фізичного стану людини можна перейти до планування дій і засобів з попередження факторів ризику захворювань. Та зміцнення і збереження здоров'я, підвищення працездатності (Н.Наумова, 1999).

Таким чином, виховання відповідальності є важливою науковою проблемою, яка у вітчизняній педагогіці фізичного виховання ще не знайшла достатнього осмислення і практичного втілення. Разом з тим саме формування відповідальності у старшокласників активно сприятиме покращанню фізичного стану. Механізмам виховання відповідальності будуть присвячені наші подальші дослідження.

Summary

OKSANA ZVARYSHCHUK

Lviv State Institute of Physical Culture

This research work is a try to analyze the category of responsibility as the important part of developing of a physical trained personality.

In this article we touched on the term responsibility and it's determination by different author, such as: Anisimow C.F., Slavin S., Savchyn M.V, Albukhanova - Slavsk K.A. Besides, some aspects on this problem were analyzed more in detail by foreign authors – Berkovich P., Piage J., Blazzi N., etc.

A special attention in ous research work was paid to the lenders' responsibility for their physical fitness and also to the necessity of developing that strong feeling of responsibility info a need.

КОРИГУВАННЯ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ З ВИСОКОЮ ПСИХОРУХОВОЮ ЗБУДЛИВІСТЮ ЗА ДОПОМОГОЮ ВПРАВ ТА ІГОР З М'ЯЧЕМ KORYGOWANIE ZACHOWAŃ DZIECI Z NADPOBUDLIWOŚCIĄ PSYCHORUCHOWĄ ĆWICZENIAMI, ZABAWAMI I GRAMI Z PIŁKĄ

**TADEUSZ RZEPA, ANDRZEJ ROKITA,
KRYSTYNA WĘGŁOWSKA – RZEPA**

*Akademia Wychowania Fizycznego, Wrocław, Polska
Uniwersytet Wrocławski, Instytut Psychologii, Wrocław, Polska*

Problemy na jakie napotyka dziecko związane z rozpoczęciem nauki w szkole podstawowej dotyczą najczęściej umiejętności funkcjonowania w grupie rówieśniczej (Węglowska – Rzepa). Klasa którą tworzy zbiorowość dzieci wywodzących się z różnych środowisk społecznych, rodzinnych w których nabywają i prezentują różnorodne formy zachowania - czasami niezależne od niego staje się miejscem tworzenia nowych, nie zawsze akceptowanych form

zachowań. Najwięcej problemów nauczycielom stwarzają dzieci z zaburzoną dynamiką procesów nerwowych ale jednocześnie same te dzieci mają duże problemy z samym sobą. W skrajnych przypadkach dochodzi do zachowań agresywnych i zaniebywania obowiązków szkolnych (Przetacznikowa 1984, Spionek 1973, Gaś Z. B., 1995).

W opracowaniu przyjęto próbę przedstawienia sposobu wykorzystania pracy grupowej z zastosowaniem ćwiczeń, zabaw i gier z piłką w korekcji zachowań dzieci nadpobudliwych psychoruchowo.

Narzędzia wykorzystane do określenia dzieci nadpobudliwych psychoruchowo:

1. Ankieta i wywód.

Na podstawie uzyskanych odpowiedzi z ankiety i wywiadu z rodzicami i wychowawcą klasy dzieci nadpobudliwe charakteryzowały się dużymi potrzebami ekspresji ruchowej, trudnościami w wykonywaniu poleceń, które ograniczają możliwości ruchu (siedzenie w ławkach na lekcjach), brakiem kontroli niektórych form zachowań, poszukiwaniem wszelkiej okazji do zaspokojenia nieprzerwanej potrzeby ruchu np. podejmowanie wszelkich działań związanych z porządkowaniem, sprzątaniem swoich rzeczy i sprzętu w klasie – ścieranie tablicy, zbieranie papierów itp., wychodzenie z ławek, przeszkadzanie innym, dezorganizowanie zajęć.

Wychowawcy określali te dzieci jako nieposłuszne, złośliwe, na upomnienia i uwagi reagowały na krótki czas. Dostrzeżono również trudności w koncentracji uwagi, nie kończenie rozpoczętych czynności i zadań a najmniejszy bodziec zewnętrzny powoduje u nich rozproszenie. Z informacji nauczycieli i rodziców wynikało, że dzieci te nie są akceptowane w klasie przez kolegów. W sferze emocjonalnej zauważono skłonności do zbyt silnego i zmiennego sposobu reagowania, są to dzieci płaczące, kłótlive, gadatliwe, obrazające się. Popadają w konflikty z rówieśnikami, nie respektują praw innych dzieci, koncentrują się nad realizacją własnych potrzeb.

2. Obserwacja.

Na podstawie obserwacji w trakcie zajęć ruchowych dostrzeżono u tych dzieci nasiloną potrzebę ruchu, chętnie uczestniczyły we wszystkich formach aktywności ruchowej prezentując chęć „pełnego wyzycia się” - bardzo duże zaangażowanie ruchowe i emocjonalne przeradzające się w aktywność nieefektywną w osiąganiu zawieranego celu, np.: przy toczeniu piłki podczas wyścigu, piłka była unoszona i podrzucona do góry. Przy ćwiczeniach, zabawach i grach z piłką o niskim natężeniu ruchu – ćwiczenie równoważne, koordynacyjne, koncentracyjne – chętnie podejmowały próby, często nie kończąc ich. W trakcie wykonywania zadań w grupie dzieci nadpobudliwe „narzucały” innym własne pomysły, miały problemy ze współpracą i współdziałaniem, nie respektowały przyjętych zasad obowiązujących w ćwiczeniach, zabawach czy grach. Dzieci te zmierzały do tego by być zawsze w centrum uwagi, zawsze mieć prawo do wypowiedzi, podawania piłki, stawiania przed innymi np. w pierwszym szeregu. Brak ustepliwości przez innych w podobnych sytuacjach wywołał u nich zachowanie agresywne.

Kierunki programowania pracy z dziećmi nadpobudliwymi psychoruchowo:

- stwarzanie możliwości zaspokojenia potrzeby ruchu nie tylko podczas zajęć z wychowania fizycznego;
- stwarzanie możliwości nabywania umiejętności interpersonalnych, poprzez empatię i asertywność, wykonywanie wspólnych działań w małej grupie, zespole;
- nauczanie dzieci przestrzegania przyjętych przez nie zasad pracy w grupie, reagowanie na sygnały i uwagi od innych;
- wprowadzenie ćwiczeń kształtujących koncentrację uwagi, wyciszenie, uspokajanie organizmu.

Metodyka pracy z dziećmi nadpobudliwymi psychoruchowo (przypadek indywidualny na przykładzie ucznia klasy II szkoły podstawowej).

Trzy pierwsze zajęcia poświęcono na integrowanie dziecka (dzieci) z grupą, zwracając uwagę na zycliwą atmosferę, wywołanie wzajemnej sympatii, zaufania, prezentowanie siebie i właściwych wzorów zachowań (stosowano zabawy, gry integracyjne z piłką). Każde zajęcia były tak konstruowane, aby odnosiły się do wszystkich przyjętych kierunków. W pierwszym okresie przeważały ćwiczenia, zabawy i gry zaspokajające potrzeby ruchu na kolejnych akcent przenoszono na pozostałe kierunki. Uwaga praktyczna – podczas pracy z dzieckiem starano się ujawniać i eksponować ich mocne strony, np.: stałą gotowość do ćwiczenia ale i cierpliwość w oczekiwaniu na swoją kolej, odwagę ale również rozwagę w „sytuacjach ryzykownych”, popieranie nowatorskich rozwiązań w określonych działaniach itp.

W sytuacjach w których ujawniano zachowania niewłaściwe, aspołeczne zbyt egoistyczne, nierespektowanie przyjętych zasad niestosowano kar lecz pozwalano pozostałym osobom wyrażać swoje stany emocjonalne związane z tym wydarzeniem posługując się komunikatami typu: było mi przykro gdy, nie lubię kiedy ktoś przeszkadza w zabawie ponieważ, przestrzegano zasady aby dzieci nie oceniały się wzajemnie.

Analiza wyników badań

Kryteria oceny postępów pracy dziecka nadpobudliwego w zakresie respektowania zasad gry i zachowań prospołecznych. Każde dziecko posiadało własny arkusz obserwacji wypełniony przez prowadzących na co drugich zajęciach zastosowano ocenę punktową od 1 – 3 punktów w każdym badanym obszarze cech.

Ocena stopnia ujawnionych zachowań aspołecznych:

- 1 pkt.: ujawnia zachowania aspołeczne (ćwiczy sam, nie podaje piłki innym, odbiera piłki siłą innym, obraza innych);
- 2 pkt.: czasami ujawnia zachowania aspołeczne (ćwiczy z wybranymi przez siebie osobami, odmawia ćwiczenia nawet z osobą przydzieloną przez nauczyciela, złości się gdy ktoś gra inaczej niż on chce);
- 3 pkt.: nie ujawnia zachowań aspołecznych (ćwiczy z całą grupą, nie ma pretensji do innych).

Ocena stopnia umiejętności respektowania zasad gry:

- 1 pkt.: brak respektowania zasad (nie uwzględnienia reguł gry, dezorganizuje ćwiczenie, zabawę czy grę, tworzy własne zasady przy których się „upiera”);
- 2 pkt.: częściowo respektuje zasady (czasami przestrzega zasad gry, czasami przeszkadza w respektowaniu zasad, ale ustępuje);
- 3 pkt.: respektuje zasady w ćwiczeniach, zabawach i grach z piłką.

Tab. 1. Rozkład wyników punktowych uzyskany w obserwowanych w zajęciach ruchowych.

KOLEJNE ZAJĘCIA		1	3	5	7	9	11	13	15	17	19	21
BADANE CECHY (WARTOŚĆ PUNKTOWA)	A	1	1	2	2	1	2	2	2	3	3	3
	B	1	1	1	2	1	2	2	2	2	2	2

A – wartość punktowa w zakresie respektowania zasad ćwiczeń, zabaw i gier z piłką,

B – wartość punktowa w zakresie prezentowania zachowań społecznych.

Do zbadania zależności między zachowaniami społecznymi a respektowaniem zasad ćwiczeń, zabaw i gier z piłką zastosowano współczynnik korelacji r – Spearmana (Nowaczyk 1985). Współczynnik korelacji rangowej $r = 0,81$ przy $p < 0,01$. Uzyskany wynik wskazuje na występowanie zależności między badanymi cechami co oznacza, że wraz ze wzrostem przestrzegania zasad w grach, zabawach i ćwiczeniach wzrasta nasilenie zachowań społecznie pożądanych. Istotnym elementem jest tu ilość zajęć, w których występują badane cechy. Można przypuszczać, że warto wykorzystywać wartości ćwiczeń, zabaw i gier z piłką (Rzepa 1998, 1999) do korekty niektórych zachowań wynikających z nadpobudliwości psychoruchowej (Sawicka 1998).

PIŚMIENNICTWO:

1. Gaś Z. B. (1995): „Psychologia wychowawcza stosowana – wybrane zagadnienie”. Uniwersytet Lubelski; Lublin.
2. Przetacznikowa M., Włodarczyk Z. (1981): „Psychologia wychowawcza”; PWN Warszawa.
3. Rzepa T. (1998): „Wykorzystanie ćwiczeń, zabaw i gier z piłką w rozwoju osobowości uczniów”. Efekty kształcenia i wychowania w kulturze fizycznej, Katowice.
4. Rzepa T. (1999): „Aktywność ruchowa z piłką w doskonaleniu wybranych właściwości osobowościowych ucznia”. Metodyka ćwiczeń, zabaw i gier z piłką; AWF Wrocław.
5. Sawicka K. (1998) [red]: „Socjoterapia”; Centrum psychologiczno – pedagogiczne; MEN; Warszawa.
6. Spionek H. (1973): „Zaburzenia rozwoju uczniów a niepowodzenia szkolne”; PWN Warszawa.
7. Węglowska – Rzepa K. (1993): „Style funkcjonowania w grupie a spostrzeganie innych”. Prace psychologiczne, XXXV 1555.
8. Nowaczyk M. (1985): „Fundamenty metod statystycznych dla pedagogów”. PWN. Warszawa – Poznań.

Summary.

Exercises, plaies and games with a ball as a factor correct of behaviour superexcitable children a T. Rzepa, A. Rokita, K. Węglowska – Rzepa.

Curriculum for the superexcitable children is very important stage in teaching process. This is essential meaning for individual and social development children. This article concern individual coincidence where ball find application in behaviour correction.

ДИТЯЧИЙ ТРАВМАТИЗМ НА ЗАНЯТТЯХ ФІЗИЧНИМИ ВПРАВАМИ

ІРИНА ГРУБАР

Тернопільський державний педагогічний університет ім. В.Гнатюка

Одним із актуальних завдань у процесі фізичного виховання, слід вважати розробку заходів, спрямованих на забезпечення високої ефективності використання засобів фізичної культури для зміцнення здоров'я та підвищення працездатності учнів. З огляду на це важливо передбачити комплекс заходів спрямованих на профілактику травматизму та факторів ризику на заняттях фізичними вправами. Ефективність цих заходів залежить від узгодженої роботи вчителів фізичної культури, медичних працівників та учнів.

Основну роль у цьому відіграє вчитель. Він повинен бути підготовленим не лише до профілактики травм, але й до надання першої медичної допомоги при травмі, а також до проведення спеціальних занять